

PROBLEMA ADEVĂRULUI ÎN FILOSOFIA CONTEMPORANĂ

Autor: Alina MELNIC

Coordonator științific: dr.conf. Lozovanu E.

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: În acest articol este reflectată una din cele mai importante probleme ale filisofiei, problema adevărului. Ea analizează conceptul adevărului, a metodelor prin care acesta poate fi dezvăluit. Paralel cu problema adevărului sunt relevate și noțiunile: sensul vieții, echitate, dreptate, bine. Pentru determinarea adevărului trebuie anterior să definim ce este propoziția adevărată. În prezentul articol sunt caracterizate trei tipuri de propoziții adevărate: adevărul ca relație de acord între reprezentări, adevărul-relație semiotică, eroarea sau falsitatea ca relație.

Cuvinte cheie: adevăr, eroare, falsitate, realitate, criteriu, conștiința, gândire

Pe lângă semnificația lor logică sau teoretică, „Adevăr” și „Eroare” au și un răsunet în totalitatea vieții umane. După sublinierea tăriei sau a slăbiciunii adevărului, eroarea dobândește un colorit pesimist sau optimist. Atitudinea pesimistă începe de la o constatare concretă ce se bazează pe „legi ale gândirii”. În acest caz, aceste „legi ale gândirii” fiind acceptate ca cel mai bun „scut” împotriva erorii. În ciuda acestor legi, omul nu numai greșește, dar se pare că însăși condiția sa obișnuită este rățăceală, eroarea.

Atitudinea optimistă pornește de la constatarea că orice gândire umană se îndreaptă de la sine spre adevăr, însă ea trebuie să conceedă că mai rar sau mai des gândirea se abate de la acel fir al Ariadnei al adevărului și astfel alunecă în eroare.

În filosofia contemporană putem evidenția mai multe tipuri de adevăr. Unele dintre aceste tipuri le vom descrie în continuare:

1. Adevărul ca relație de acord între reprezentări

Imposibilitatea de a defini adevărul ca relație de confirmare între reprezentare și obiect explică încercarea de a-l defini ca un raport necesar de acord între factori omogeni sau dați de același plan, care e acel al cunoștinței, nu acel al obiectelor, pe planul zis al imanenței: adevărul e un raport necesar între reprezentări - reprezentarea fiind luată aici în forma sa cea mai cuprinzătoare. Mai jos vom cerceta „adevărul imanent” în două din întrupările lui: idealismul neocriticist a lui Victor Brochard și neorealismul lui Johannes Volkelt.

În lucrarea sa „Eroarea” Victor Brochard susține că o idee izolată nu poate fi nici adevărată nici falsă. Pentru a delimita adevărul de eroare e nevoie de legătura ce spiritul o stabilește între ideile sale o dată cu „sintezele mintale”. Din nefericire, nu toate sintezele mintale pot fi primite ca adevărate, unele legături nu depășesc momentul fugar. În acest caz, aceste sinteze stau dincolo de adevăr sau eroare. Din acest motiv, adevărul se înfățișează ca „independent de noi”.

„Adevărul” consistînd numai în raporturile generale și constante dintre reprezentări, poate fi cunoscut, el are drept criteriu necesitatea cu care aceste raporturi se opun gândirii”[1]. Adevărul e de două tipuri: a priori (rațional) sau a posteriori(empiric). Aceste două tipuri pezintă același adevăr ce este fundat pe necesitatea raporturilor. Unica deosebire constă în direcția de trecere de la un adevăr la altul „ceea ce e empiric adevărat, trebuie să fie rațional adevărat, dar nu invers”.

Pentru a explica în ce constă necesitatea sintezelor și după ce criteriu o cunoaștem, Brochard apelează la „constituția spiritului uman”. „Nu există alt criteriu al adevărului decît imposibilitatea în care suntem de a modifica anumite sinteze mintale, dacă vrem să uzăm de gândirea noastră după legile ei esențiale”[2].

Dar Brochard știe despre faptul că există și o necesitate de o banală deprindere deosebită de necesitatea logică. În astfel de situație, necesitatea obiectivă poate fi explicată prin trei căi: a) să declarăm că obiectivă e necesitatea pe care o credem noi ca atare. B) să facem din necesitatea obiectivă o „imagine a obiectului transcendent. C) în fine, să recunoaștem că rămînînd în conștiință, nu putem deosebi raporturile necesare dintre reprezentări, de cele ce par a fi necesare.

O altă teorie a adevărului a fost dezvoltată de către filozoful german Joh. Volkelt. Această teorie e una înrudită cu cea a lui Brochard, dar e una orientată realist și mai complexă. După Volkelt adevărul e o cunoștință valabilă. Problema valabilității cunoștinței nu poate fi rezolvată pe cale directă, adică prin dovedirea valabilității. Dovadirea valabilității presupune valabilitatea. Logica trebuie să pornească de la polul subiectiv al cunoștinței valabile, de la

tipurile de siguranță pentru ca să ajungă la adevăr, la cunoștința obiectivă. Sigure sunt numai trăirile individuale, stările personale, adică „experiența pură”.

Imanentul sau conștiința de sine nu poate fi unicul izvor de siguranță. În acest caz apelăm la al doilea izvor care este gândirea. Gândirea dă propozițiilor experienței pure caracterul de valabilitate universală. A gândi înseamnă a avea legături între reprezentări, legături ce se disting prin ceea ce eu trebuie să le aprob, din motiv că sunt necesare. Această necesitate e una obiectivă, fără nici o referință la conștiința antropologică.

Concluzia lui Volkelt și a lui Brochard e afirmarea necesară a transsubiectivului, acceptarea necesității gândirii rămîne o credință, un act arbitrar de voință.

2) Adevărul-relație semiotică

Atunci cînd adevărul și neadevărul nu sunt valabili pentru cunoștință, considerată o relație de conformitate între obiect și intelect, totuși adevărul rămîne o relație de coordonare. Adevărul nu presupune doar o cunoștință și un obiect, dar și exprimarea verbală, simbolică și semiotică a cunoștinței. După cum pentru noi cunoștința și obiectul alcătuiesc un singur termen, odată privit în sine (obiectul), odată privit într-o anumită relație (cunoștința lui), rămîn pentru confruntare numai obiectul sau cunoștința obiectivă, de o parte, și expresia lingvistică, de altă parte.

O problemă aparte o prezintă termenii „fals” și „falsitate”. Acestea sunt folosite în limbaj cu două sensuri total distincte. În cazurile cînd folosim expresiile: „cheie falsă”, „adresă falsă”, „caracter fals”, ne dăm seama de faptul că cheia, în cazul dat, tot cheie rămîne, adresa rămîne adresă și caracterul - caracter. Însă, de exemplu o monedă falsă încetează a fi o monedă.

Pentru a accentua nestatornicia sensurilor, atragem atenția că uneori „falsul” e opus „adevărului”, altă dată exactului (rightig). Limba noastră deseori confundă falsitatea cu eroarea. O judecată falsă nu e o judecată, pe cînd o judecată neadevărată pare a fi o judecată.

„Exact”, „precis”, „riguros”, „stringent” - ce înseamnă de fapt aceste cuvinte? Aceste cuvinte sunt niște „varietăți” al „adevărului”. Fundamentală este numai deosebirea adevăr-neadevăr, celelalte cuvinte sunt doar niște modificări sau aplicări ale acesteia. Cuvintele „exact”, „precis”, „cogent” presupun coordonarea între semnele limbajului, între expresie și comportarea lucrurilor. Trebuie să menționăm și faptul că „adevărat”, se aplică aproape exclusiv la „gîndire”, deci și la vorbire, spre deosebire de termenii: „exact”, „corect” etc.

3) Eroarea sau falsitatea ca relație

Dacă adevărul stă în orizontul omului ca o biruință posibilă și reală, atunci se ridică problema erorii. Din punctul de vedere a unor filosofi cunoștința omului se mișcă pe linia adevărului fără teama de a greși. Unele filosofii explică din ce cauză și cum omul rătăcește, dar nu și cum el poate ancora în portul adevărului.

În primul rînd trebuie să spunem că eroarea nu pare a fi ignorantă. Ignorarea unui lucru înseamnă necunoașterea lui, pe cînd eroare înseamnă a cunoaște acel lucru dar a-l cunoaște fals. Eroarea nu este o dezinformare, o lipsă, eroarea e ceva pozitiv, are *un* conținut, și unul mai complex decît acel al adevărului. Eroarea a fost soluționată prin două interpretări: eroare substanțială sau noțiune de esență (o proprietate ontologică a lucrurilor și esenței) și eroarea ca relație (lucrurile, existențele sunt false, pentru că în ele e prezent ceva care tocmai alcătuiește substratul ontologic al erorii). Dacă adevărul e legat de existență, atunci eroarea e legată de neexistență, de neant. Victor Brochard susține părerea că eroarea e un lucru pozitiv, înseamnă a atribui existență neființei, realitate posibilului.

Realitatea are în sine nu numai logică, întrupată de principiul necesității sau a determinismului, dar și ilogism, întrupat în contingență. Așa încît, poate fi exclamat că adîncul realității găsește în eroare o expresie mai directă decît în adevăr.

Căutarea adevărului este poate cea mai complicată misiune a societății. Complicată prin imposibilitatea sa, căci fiecare își creionează adevărul său, în dependență de conceptele lui despre bine și rău, alb și negru. Fiecare își formează viziunea sa asupra realității pe care o împărțim, lumea sa în care lucrurile pot fi văzute altfel decît în lumea vecinului. De aceea noțiunea de "adevăr" prinde contururi utopice. Se tinde spre o eventuală umbră a adevărului, o serie de însușiri care ar defini cuvîntul acceptat printr-o convenție socială - "adevăr".

Bibliografie:

1. Brochard V. *Eroarea*, București, 2007, p.98.
2. Ididem, p. 120.